



MORSMÅLSDAGEN

21.2.2014

Bli med å markere morsmålsdagen!

Mormålsdagen

For å markere og fremme verdens språklige og kulturelle mangfold erklærte UNESCO i 1999 den 21. februar til å være den internasjonale morsmålsdagen. I en globalisert verden er dette en viktig dag med et viktig budskap! Vi må feire vårt språklige mangfold og kjempe for den enkeltes rett til å snakke sitt morsmål. Det flerspråklige bibliotek Leser søker bok og NAFO (Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring) har gått sammen for å inspirere både barnehager, skoler, bibliotek, eldresenter, asylmottak og andre til å delta med en aktiv markering av morsmålsdagen.

Morsmål og flerspråklighet

I dag snakkes det over 300 ulike språk i Norge. Det betyr at mange barn og unge vokser opp med flere språk og at de har andre morsmål enn norsk. Vi lever i en flerspråklig virkelighet som på mange måter er en berikelse for både samfunnet og for den enkelte.

Et morsmål kan være det språket vi lærer først, det språket vi forstår best eller det språket vi identifiserer oss med. Dette betyr at noen kan ha flere morsmål.

Gjennom forskning vet vi i dag mye om at det å være to- eller flerspråklig er en styrke for den enkelte. Det å kunne flere språk styrker evnen til kreativitet og til å ta andres perspektiv. Det kan også bidra til en større åpenhet for andre kulturer. Når du blir vant til å veksle mellom to eller flere språk utvikles forståelsen for at erfaringer kan tolkes og formidles på ulike måter. Du erfarer at ulike ord på forskjellige språk betegner det samme fenomenet. Når det gjelder eldre mennesker viser det seg at personer som er tospråklige gjerne utvikler demens flere år senere enn ettspråklige personer.

Morsmål som minoritetsspråk

Når morsmålet er et minoritetsspråk i et samfunn kommer det ofte i en utsatt posisjon. I dag er det faktisk slik at 6 % av verdens språk snakkes av 94 % av verdens befolkning. UNESCO antar at halvparten av verdens 6700 språk står i fare for å forsvinne innen de neste 100 årene.

Den vanligste årsaken til at språk forsvinner som levende morsmål er at talere av et språk først blir tospråklige på et annet språk. Etter hvert blir behovet for å bruke sitt første språk mindre. I en slik situasjon blir tospråklighet noe som forekommer i en overgangsfase, til en blir enspråklig på landets dominante språk. Morsmålet er gjerne et minoritetsspråk som gir mindre prestisje og færre muligheter i samfunnet. Dette kan føre til at verdifull kunnskap og erfaring kan gå tapt for nye generasjoner. Forholdet mellom foreldre og barn kan også vanskeliggjøres.

Språk og identitet

Det er gjennom våre ulike språk at vi gir uttrykk for hvem vi er og hvordan vi oppfatter verden. Språkene vi snakker preger både vår kultur og identitet. Når et barn vokser opp har morsmålet en spesiell posisjon. Det er det språket som babyer begynner å lære allerede i mors mage. Mange av de tingene vi gjør for første gang i livet skjer på morsmålet. Slik blir morsmålet innvevd i våre ulike opplevelser og erfaringer og gjør oss til de menneskene vi er.

For barn som vokser opp med et minoritetsspråk som morsmål blir foreldrene spesielt viktige for barnas muligheter til å utvikle morsmålet. Her kan både barnehager og skoler spille en viktig rolle i å støtte foreldre til å snakke morsmål med barna. Det kan bety mye for både barn og foreldre at foreldrene får mulighet til å kommunisere med barna på det språket de behersker best. Barna får samtidig styrket sine muligheter til å holde kontakt med familiemedlemmer i andre land og slik bli kjent med sin egen bakgrunn og historie. Slik kan barnas tilhørighet til familie og slekt styrkes.

Morsmål og flerspråklighet i barnehage og skole

For at barn og unge skal utvikle sin flerspråklighet trenger de rikelig anledning til å bruke sine ulike språk. Dette blir spesielt viktig når morsmålet er et minoritetsspråk. I en slik situasjon er det færre muligheter både for å høre og snakke sitt morsmål. I hvilken grad barn ønsker å benytte sine morsmål vil være avhengig av den støtten og anerkjennelsen de møter, både i familien, i barnehagen, på skolen, på biblioteket, blant venner og ellers i samfunnet.

For at barn skal utvikle sin flerspråklighet og få erfare styrkene dette kan innebære, er det viktig at foreldrene fortsetter å snakke morsmål med barnet. Samtidig må både barnehage og skole støtte opp om barnas flerspråklige utvikling.

Det å formidle egne tanker og erfaringer, lære og tilegne seg ny kunnskap, skjer lettest på det språket en kan best. For mange vil det i en periode være et annet morsmål enn norsk. Etter hvert som barn tilegner seg en norskspråklig forståelse vil de ha muligheter til å uttrykke seg og tilegne seg ny kunnskap også på norsk. Når barn har et godt utviklet morsmål styrkes mulighetene for å tilegne seg et nytt språk.

I Rammeplan for barnehager står det følgende:

En rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk i barnehagen. Det er viktig at barna blir forstått og får mulighet for å uttrykke seg. Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse (Kunnskapsdepartementet 2011:35).

I barnehagen er det mange måter å støtte at barn bruker morsmålet sitt og samtidig arbeide for at de skal lære norsk. Barnas ulike språk kan bli både sett og hørt i samtaler og lek, sang og musikk, plakater og bøker. Slik kan alle barn få glede av et flerspråklig miljø. Når barn opplever en åpenhet og en anerkjennelse av sine ulike morsmål aktiveres deres motivasjon og lyst til å bruke språkene sine. Hvis barn samtidig får møte personalet og andre barn med samme morsmål, styrkes deres muligheter for å forstå og gjøre seg forstått i barnehagen. Dermed kan det bli lettere for barn å få delta i lek og kunne gi uttrykk for egne tanker, følelser og meninger.

Når det gjelder skolens forpliktelser overfor minoritetsspråklige elever er opplæringslovens § 2.8 sentral. Her står det følgende:

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.

Både morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring er nødvendig i en fase der elevene ikke har tilstrekkelig ferdigheter på norsk til å kunne følge den ordinære opplæringen på skolen. Forskning som viser at det vanligvis tar flere år før elever behersker norsk godt nok til å bruke det som et redskap for tenkning og for å tilegne seg ny kunnskap. I hele denne perioden vil elever trenge spesiell støtte i sin språkutvikling.

Litteratur på flere språk

Mennesker har til alle tider hatt stor glede av fortellinger som har blitt formidlet både muntlig og skriftlig. Ved å møte historier gjennom bøker som blir lest og fortalt, berikes vi både språklig og kulturelt. Bøker og fortellinger kan bli fine utgangspunkt for varierte og spennende samtaler. De kan bidra til å gi oss et rikt ordforråd og inspirerer til egen fortellerglede. Barn som har mange og gode erfaringer med å bli lest for blir gjerne selv også glad i å lese og de utvikler en god leseforståelse.

Ved at barn får tilgang til bøker, fortellinger og gode samtaler både på sine morsmål og på norsk får de en identitetsbekreftelse som inkluderer hele deres språklige bredde.

Det å velge ut varierte historier med bakgrunn fra ulike land kan gi barn tilgang til fortellerskatter som deres familie og slekt har kjent til i flere generasjoner. For noen barn vil historiene gi gjenkjennelse. For andre vil de utvide deres kjennskap til fortellertradisjoner.

Det å møte bøker med ulike skriftspråk vil også kunne inspirere barn til å skrive på sine ulike morsmål. Det kan gi alle barn et forhold til at det finnes mange ulike skriftspråk.

Hvis det ikke finnes flerspråklige ansatte i barnehagen eller på skolen, vil samarbeidet med foreldre bli sentralt. Ved at foreldre får mulighet til å låne med seg bøker hjem, kan barn få kjennskap til innholdet på sine morsmål, gjennom både høytlesning, fortelling og samtaler med foreldrene. Se mer om hvordan en barnehage har samarbeidet både med biblioteket og med barnas foreldre om å lese bøker for barn her: <http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/filmer/sprakloftet-i-baerum-kommune/>

Ulike måter å formidle bøker og fortellinger

Barnehager og skoler med tospråklige assistenter eller tospråklige lærere kan jobbe parallelt med samme fortelling på flere språk. For barn som er i ferd med å lære seg norsk vil det være verdifullt å få en bok eller en fortelling presentert på morsmålet før de får den formidlet på norsk. Dette vil lette prosessen med å tilegne seg en norskspråklig forståelse. Uavhengig av barnas norske språk vil det være berikende å få lytte til eller lese bøker på sine morsmål. Det vil være med på å forme opplevelsen av fortellingen og det vil styrke barnas språkkompetanse på morsmålet.

I arbeidet med å formidle litteratur til barn kan det være viktig å arbeide over tid med samme historie og bruke varierte måter å formidle boken på.

Det å fortelle innholdet i boka ved hjelp av figurer i et landskap som viser sammenhengen fortellingen utspiller seg i, kan berike den muntlige fortellingen. Dette muliggjør formidling på ulike språk i felles samlinger, der alle barn i gruppen får gleden av å lytte til ulike språk. Her kan de som formidler boken eller fortellingen variere med å være et fortellerpar, og fortelle historien vekselvis på norsk og et annet språk. På nettstedet Tema Morsmål, <http://morsmal.no/index.php/no/flerspraklige-fortellinger>, ligger det flere lydfiler med slike flerspråklige fortellinger.

Etter hvert som barna blir kjent med innholdet i fortellingen kan boka leses med mindre og mindre støtte fra andre formidlingsformer. Barna kan være aktivt med og gjenfortelle med ord og tegninger. De kan slik også skape sine egne fortellinger og lage egne bøker.

Etter hvert kan barna også dramatisere fortellingene og la seg inspirere til rollelek. Det å arbeide med samme fortelling over tid for hele barnegruppa, gjør at barna får et felles utgangspunkt for lek. Dette kan gjøre det lettere for barn å bli inkludert i leken og bidra med å utvikle leketemaene.

Er det flere barn med samme morsmål i en barnegruppe/barnehage eller klasse/skole, kan det være berikende å få delta en gruppe der barnas morsmål er hovedspråket. Ved spesielle anledninger kan også foreldre inviteres til å formidle fortellinger for barna.

Flere skoler og barnehager har gode erfaringer med å la barn fra både skole og barnehage bli såkalte "lesevenner". Da har skolebarna i samarbeid med bibliotek valgt ut bøker på barnas morsmål som de har øvd seg på å les til barnehagebarn

med samme morsmål som dem selv. Se mer om det å være lesevenner her: <http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/filmer/lesevenner/>

Dette er noen av bøkene dere kan låne på flere språk fra Det flerspråklige bibliotek:

Panchatantra - indiske dyrefabler

Panchatantra er en av de *eldste og mest berømte indiske eventyrsamlingene*, og ble *opprinnelig skrevet på Indias gamle språk sanskrit*. Panchatantra er et sammensatt ord, der *pancha* betyr fem og *tantra* betyr prinsipper.

Hovedkarakterene i fortellingene er dyr som oppfører seg som mennesker. Hver fortelling har et lærerikt og oppmuntrende budskap som skal få leseren til å tenke klart, leve livet på en klok måte og unngå pinlige situasjoner.

Ifølge legenden ble historiene skrevet av Vishnu Sharma på oppdrag fra kongen i Nord-India. Kongen var bekymret over sine tre sønners manglende kunnskap og visdom, og ba derfor Vishnu Sharma om å undervise dem. Prinsene syntes undervisning var kjedelig og ville ikke lære noe. For å motivere dem bestemte Sharma seg for at undervisningen skulle foregå i form av korte historier og fortellinger med dyr som hovedpersoner.

Det sies også at dette er historier som Shiva fortalte sin kone Parvati. Shiva er en av de høyeste guddommene i hinduismen.

Nasreddin Hodja - en tyrkisk narr og vismann

I bokpakkene fra det Flerspråklige bibliotek finnes også fortellinger om Nasreddin Hodja. Han er en legendarisk figur som levde i Tyrkia for 700 år siden. Illustrasjonene viser ofte Nasreddin sammen med sitt kjære esel. Nasreddin dukker opp i tusenvis av historier; noen ganger oppfører han seg klokt, andre ganger tåpelig, og noen ganger begge deler. Han kan opptre både som vanlig bonde og som religiøs lærd. Historiene om ham er fremdeles levende i store deler av Sentral-Europa, Nord-Afrika og Øst-Europa, og får fortsatt store og små til å le.

Her er et eksempel på en liten fortelling om Nasreddin Hodja:

En gang innledet Nasreddin en samtale med en fremmed mann. Det gikk en stund. Etter hvert spurte Nasreddin: "Hvordan går det med forretningene?"

"Veldig bra", svarte den fremmede mannen.

Nasreddin sa så: "Kan du låne meg 50 kroner?"

Den fremmede mannen svarte: "Nei, jeg kjenner deg ikke godt nok til å låne deg penger."

"Det er merkelig!", utbrøt Nasreddin. "Der jeg bodde før, ville ikke folk låne meg penger fordi de kjente meg. Nå som jeg har flyttet hit, vil ikke folk låne meg penger fordi de *ikke* kjenner meg!"

Æsops fabler

Æsops fabler kan også lånes på flere språk fra Det flerspråklige bibliotek. Dette er en samling moralske fortellinger eller fabler fra den greske antikken. Ifølge folketradisjonen ble fablene opprinnelig fortalt av en mann kalt Æsop. Han levde på øya Samos fra 620 til 560 f.Kr.

*På samme måte som Panchatantra er disse fablene korte og poengterte, og de formidler humor og livsvisdom på både underholdende og belærende måter. Æsops fabler handler ofte om dyr med menneskelige egenskaper, men også om mennesker, planter og naturkrefter. Den første skriftlige samlingen en kjenner til stammer fra 300-tallet f.Kr. Mange av historiene derfra, for eksempel *Reven og druene*, *Skilpadda og haren* og *Gutten som ropte ulv ulv* er velkjente fortellinger også i våre dager.*

Æsops fabler har blitt gjendiktet, omskrevet og utvidet, og blitt fortalt både på vers og som prosa i et utall versjoner i den vestlige litteraturen. Fremdeles utgis nye utgaver av den gamle greske folkeboka over hele verden, med nye illustrasjoner og ulike utvalg fortellinger.

Aktuelle nettsteder:

Morsmålsdagen 2014 www.morsmalsdagen.no

Det flerspråklige bibliotek www.dfb.deichman.no

Leser søker bok <http://www.lesersokerbok.no>

NAFO og Tema Morsmål <http://nafo.hioa.no> og www.morsmal.no

Les mer om morsmål og flerspråklighet her:

NAFO (2010): *Ressurshäfte. Flerspråklig arbeid i barnehagen*. Oslo: NAFO og Kunnskapsdepartementet

NAFO (2012): *Informasjonshäfte Barn i flerspråklige familier*. <http://morsmal.no/index.php/no/om-barnehagen-norsk/faglitteratur-barnehage>

Gjervan, Marit (red) (2006): *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Høigård, Anne mfl. (2009): *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Utdanningsdirektoratet (2007): *Læreplan i morsmål for språklige minoriteter* <http://www.udir.no/kl06/NOR8-01/>

Utdanningsdirektoratet: *Eksempelbasert veileder for Læreplan i morsmål for språklige minoriteter* <http://www.udir.no/gammeltinnhold/Veiledninger-til-LK06/Morsmal/Morsmal/Morsmal/>

Utdanningsdirektoratet (2013): *Språk i barnehagen. Mye mer enn bare prat. En veileder om Språkstimulering Dokumentasjon og vurdering av språk Språktilegnelse* http://www.udir.no/Upload/barnehage/Pedagogikk/Veiledere/Språkveileder/Udir_sprakveilederDIGITAL.pdf?epslanguage=no